

УДК:338.43:005.511-043.84

Каліна І.І.

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри реклами та зв'язків з громадськістю
Інституту дизайну, архітектури та журналістики

Kalina Iryna

Candidate of Sciences (Economics), associate professor
Professor of the Department of Advertising and Public Relations
Institute of Architectural Design and Journalism

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

RESEARCH OF THE CURRENT STATE OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN CONDITIONS OF BUSINESS ACTIVATION

АНОТАЦІЯ

Розглянуто активізацію аграрних підприємств як спосіб посилення можливостей структурних підрозділів аграрного підприємства. Це спосіб базується на системному виконанні дій із застосуванням діджиталізаційних інструментів, зокрема за допомогою поглибленого використання діджитал-маркетингу, діджитал-логістики, діджитал-управління виробництвом та кадрами. Досліджено бізнес-індекс українського агросектору, за допомогою якого оцінено ситуацію в агросекторі виробниками в поточному році та на майбутнє. Проаналізовано динаміку експорту та імпорту товарів до (з) країн СНД та ЄС, загальний та агропродовольчий експорт та імпорт з (в) України, сільськогосподарської продукції господарств усіх категорій (продукція рослинництва та тваринництва), а також проведено оцінку індексу сільськогосподарської продукції по регіонах. Оцінено перспективи застосування активізаційних інструментів для підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів, завдяки чому формуватимуться умови для збільшення потенціалу та підвищення конкурентоздатності аграрного підприємства.

Ключові слова: аграрний сектор, експорт, імпорт, сільськогосподарська продукція, зовнішньоторговельна діяльність.

АННОТАЦІЯ

Рассмотрена активизация аграрных предприятий как способ усиления возможностей структурных подразделений аграрного предприятия. Это способ базируется на системном выполнении действий с применением диджитализационных инструментов, а частности с помощью углубленного использования диджитал-маркетинга, диджитал-логистики, диджитал-управления производством и кадрами. Исследован бизнес-индекс украинского агросектора, с помощью которого оценена ситуация в агросекторе производителями в текущем году и на будущее. Проанализирована динамика экспорта и импорта товаров в (из) стран СНГ и ЕС, общий и агропродовольственный экспорт и импорт из (в) Украины, сельскохозяйственной продукции хозяйств всех категорий (продукция растениеводства и животноводства), а также проведена оценка индекса сельскохозяйственной продукции по регионам. Оценены перспективы применения активизационных инструментов по повышению эффективности использования всех видов ресурсов, благодаря чему будут формироваться условия для увеличения потенциала и повышения конкурентоспособности аграрного предприятия.

Ключевые слова: аграрный сектор, экспорт, импорт, сельскохозяйственная продукция, внешнеторговая деятельность.

ANNOTATION

The activation of agrarian enterprises as a way of strengthening the capabilities of structural subdivisions of an agrarian enterprise is considered. This method is based on the systematic execution of actions using the digital instruments. In particular, with the help of advanced use of digital-marketing, logistics, production and personnel management. The business index of the Ukrainian agro-sector

was studied with the help of which the situation in agricultural sector is estimated by producers in the current year and for the future. The dynamics of export and import of goods to (from) the CIS and the EU was analyzed, general and agro-food export and import from (in) Ukraine, agricultural products of farms of all categories (crop and livestock production), as well as an assessment of the agricultural product index by region was made. The perspectives for using activation tools to increase the efficiency of utilization of all types of resources are assessed, thereby creating the conditions for increasing the capacity and strengthening the competitiveness of the agrarian enterprise. Analysis of the results of functioning of agrarian industry in general and in regions is an integral part of economic research aimed at finding ways to improve the efficiency of both agrarian enterprises and agrarian complex as a whole. In the process of analysis of the agrarian sector, its condition was assessed, factors that negatively or positively influence the rapid activation development are determined, the reserves of improving the results of housekeeping are sought. The need for activating development of the agro-industrial complex (AIC) is one of the key problems that can not only change the nature of production activity, management, marketing and logistics, but also fill it with a new sense and practical content. Modern informational and communicative conditions for conducting agrarian business require an expanded reproduction of the agrarian enterprises' activating potential on a digital basis, which efficiency must be ensured by continuous innovation activities and activation strategies. The business index of the Ukrainian agro-sector was studied with the help of which the situation in agro-sector is estimated by producers in the current year and for the future. The dynamics of export and import of goods to (from) the CIS and the EU was analyzed, general and agro-food export and import from (in) Ukraine, agricultural products of farms of all categories (crop and livestock production), as well as an assessment of the agricultural product index by region was made.

Key words: agricultural sector, export, import, agricultural products, foreign trade activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Активність аграрного сектору нині розглядається як наслідок стабільної діяльності в минулому, яка є головною умовою розвитку аграрних підприємств у майбутньому. Активність підприємницького бізнесу аграрних підприємств посилюється за умов активізації та створення сприятливих умов у зовнішньому середовищі.

Підвищення ефективності роботи аграрного сектору пропонується здійснювати протягом певного періоду часу на базі інтенсивного

впровадження діджиталізації аграрних підприємств. Як процес, що триває певний проміжок часу, активізація потенціалу аграрного підприємства має певні характеристики: мету, швидкість, характер, обсяг додаткових завдань, кваліфікація персоналу вплив на структуру та результат діяльності підприємства, зміст яких докладно розкрито в роботі, тощо.

Активізація аграрних підприємств розглядається як посилення зусиль структурних підрозділів аграрного підприємства щодо системного виконання дій із застосуванням діджиталізаційних інструментів, а також за допомогою поглиблення діджитал-маркетингу, діджитал-логістики, діджитал-виробництва та діджитал-управління. Застосування активізаційних інструментів підвищить ефективність використання ресурсів, завдяки чому формуються умови для підвищення активізаційного потенціалу аграрного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Аналізом аграрного сектору та виявленням основних тенденції його активізації займалися такі вітчизняні вчені: В.Г. Андрійчук [1], Л.М. Болдирева [2], Ф.А. Вазинський [3], І.П. Ковальчук [4], С.В. Козловський [5], І.О. Маркіна [6], Ю.М. Маханьова [7], Н.В. Попрозман [8], В.А. Самофатова [9] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В умовах інформатизаційно-комунікативного та економічного розвитку аграрних підприємств з'явився великий інтерес до підвищення діджиталізації кожного відділу та департаменту, зокрема за допомогою поглибленого використання діджитал-маркетингу, діджитал-логістики, діджитал-управління виробництвом та кадрами.

Сьогодні є актуальним вирішення питань дослідження, аналізу та оцінки аграрного бізнес-клімату, який призводить до активізації бізнес-середовища не тільки окремого аграрного підприємства, а й аграрного сектору.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головною метою цієї роботи є дослідження сучасного стану аграрного бізнес-клімату в умовах активізації бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аграрний сектор є однією з перспективних галузей України, це помітний гравець на світовому аграрному ринку, джерело валютної виручки для держави – 8% ВВП та офіційні робочі місця для 15% населення України.

Зовнішньоторговельні операції з товарами в 2017 р. Україна здійснювала з партнерами з 223 країн світу. Експортували товари до 201 країни світу, імпортували – із 206 країн. Кількість

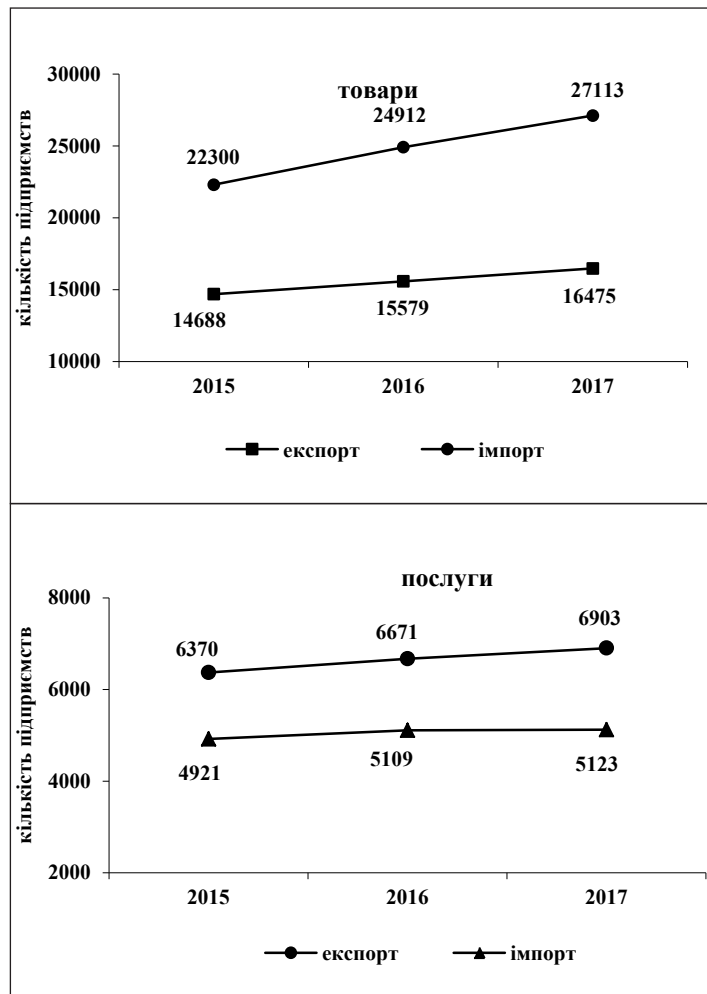

Рис. 1. Кількість підприємств, що здійснюють зовнішньоторговельну діяльність

Джерело: складено на основі [15–17]

підприємств, що здійснювали зовнішню торгівлю товарами, становила в експорті 16,5 тис. одиниць, в імпорті – 27,1 тис. одиниць (рис. 1).

Експорт товарів у 2017 р. становив 43,3 млрд дол. США та збільшився на 19,0% проти обсягу 2016 р. і на 13,5% проти обсягу 2015 р., імпорт товарів – 49,6 млрд дол. та збільшився на 26,4% і на 32,2% відповідно. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 6,3 млрд дол. (позитивне у 2015 р. – 0,6 млрд дол.).

Утворення негативного сальдо зумовлене перевищенням обсягів імпорту над обсягами експорту товарів. На формування від'ємного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (-10,9 млрд дол.), механічні машини (-4,0 млрд дол.), засоби наземного транспорту, крім залізничного (-3,8 млрд дол.), пластмаси, полімерні матеріали (-2,0 млрд дол.), фармацевтична продукція та електричні машини (по -1,6 млрд дол.). Динаміка експорту товарів до країн СНД із 2015 р. зменшилася на 889,7 млн дол. США, зменшення зумовлене політично-правовими чинниками (рис. 2).

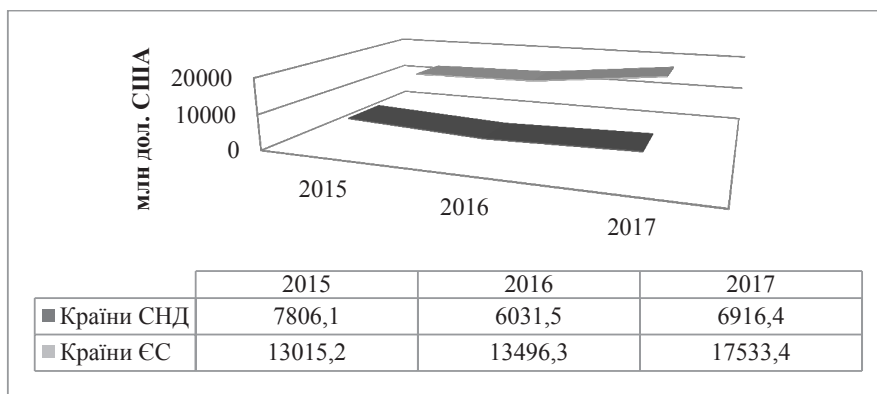

Рис. 2. Динаміка експорту товарів до країн СНД та ЄС
 Джерело: розраховано автором на основі [15–17]

Найсуттєвіші експортні поставки серед країн ЄС здійснювалися до Польщі – 6,3% від загального обсягу експорту (чорні метали, електричні машини, руди, шлак і зола), Італії – 5,7% (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження) та Німеччини – 4,1% (електричні машини, насіння і плоди олійних рослин, одяг та додаткові речі до одягу, текстильні); серед інших країн: до Російської Федерації – 9,1% (чорні метали, механічні машини, продукти неорганічної хімії), Туреччини – 5,8% (чорні метали, насіння і плоди олійних рослин, зернові культури) та Індії – 5,1% (жири та олії тваринного або рослинного походження, зернові культури, механічні машини).

Частка країн ЄС порівняно з 2016 р. збільшилася і становила в експорті 40,5%, в імпорті зменшилася і становила 41,9% (у 2015 р. – 34,1% та 40,9%) (рис. 3). Найбільші надходження серед країн ЄС здійснювалися з Німеччини – 11,0% від загального обсягу імпорту (механічні машини, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, засоби наземного транспорту, крім залізничного), Польщі – 7,0% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегон-

ки, механічні машини, пластмаси, полімерні матеріали) та Італії – 3,3% (механічні машини, фармацевтична продукція, електричні машини); серед інших країн: із Російської Федерації – 14,5% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, добрива, механічні машини), Китаю – 11,4% (електричні та механічні машини, пластмаси, полімерні матеріали) та Білорусі – 6,5% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, засоби наземного транспорту, крім залізничного, добрива).

Протягом останніх років основні позиції українського експорту залишилися майже незмінними. У структурі товарного експорту в 2017 р. переважали чорні метали – 20,0% від загального обсягу експорту, зернові культури – 15,0%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 10,6%, руди, шлак і зола – 6,3%, електричні машини – 5,9%, насіння і плоди олійних рослин – 4,8% та механічні машини – 4,0%. У 2017 р. збільшився експорт окремих товарів: феросплавів – на 57,1%, руд та концентратів залізних – на 41,6%, труб із ливарного чавуну та чорних металів – на 40,5%, чавуну переробного – на 33,9%, м'яса

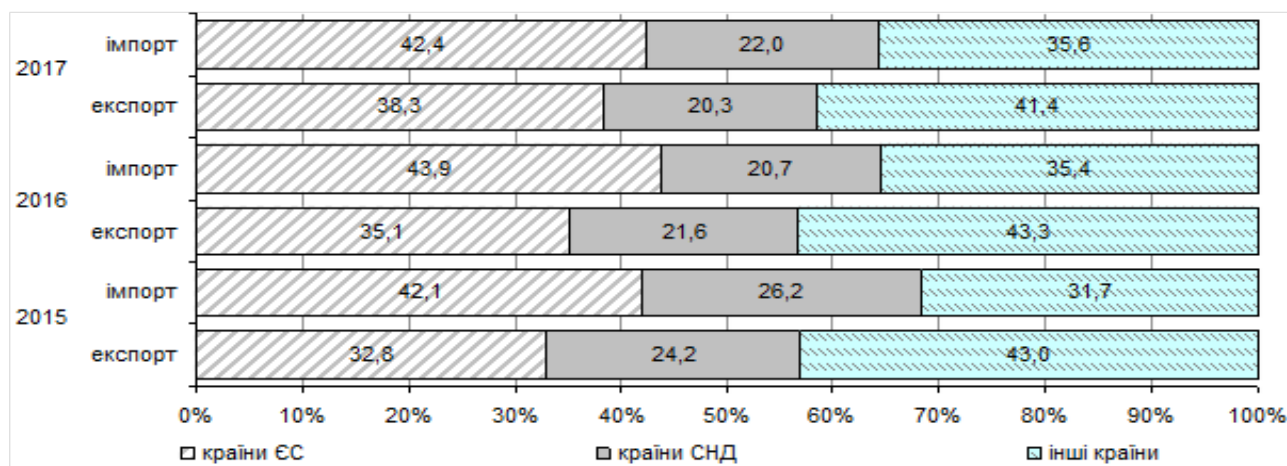

Рис. 3. Зовнішня торгівля України з країнами СНД та ЄС

Джерело: складено автором на основі [15–17]

та істівних субпродукти свійської птиці – на 33,2%, цукру білого – на 21,7%, лісоматеріалів оброблених – на 16,7%, олії соняшникової – на 15,9%, кукурудзи – на 12,7%, сигарет, цигарок із умістом тютюну – на 12,5% прокату готового чорних металів – на 11,3%, ячменю – на 6,7%

У структурі імпорту товарів значна частка традиційно припадала на палива мінеральні, нафту і продукти її перегонки – 23,6%. Імпорт механічних машин становив 11,7%, електричних машин – 8,3%, засобів наземного транспорту, крім залізничного, – 8,0%, пластмас, полімерних матеріалів – 5,0% та фармацевтичної продукції – 3,6% (рис. 4).

У 2017 р. спостерігалось збільшення імпорту окремих товарів: нафти або нафтопродуктів сирих – у 2,5 рази, вугілля кам'яного – на 87,3%, руди та концентратів марганцевих – на 69,3%, добрив мінеральних або хімічних, азотних – на 56,1%, коксу і напівкоксу з кам'яного вугілля – на 52,8%, автомобілів вантажних – на 51,2%, газу природного – на 47,3%, автомобілів легкових – на 44,2%, прокату готового чорних металів – на 39,3%, добрив мінеральних або хімічних із умістом двох чи трьох поживних елементів та тракторів – на 33,9%, машин та обладнання для сільськогосподарських, садових або лісгосподарських для підготовки або обробітку ґрунту – на 31,3%, нафтопродуктів – на 27,3%, дизельного палива – на 26,6%, телевізорів – на 19,2%, комбайнів зернозбиральних – на 14,1%, насіння соняшника – на 11,8%, риби свіжої, охолодженої або мороженої – на 10,7%, лікарських засобів – на 10,6%.

У 2017 р. індекси середніх цін становили в експорті 115,9%, в імпорті – 114,0%, фізичного обсягу – відповідно 102,7% та 110,9%. Найактивніше здійснювали експортно-імпортні операції підприємства м. Києва, Дніпропетровської, Донецької, Київської, Запорізької, Львівської, Одеської, Полтавської, Харківської, Закарпатської, Миколаївської та Волинської областей.

Основними торговельними партнерами України в експорті серед країн ЄС можна відзначити Велику Британію – 5,5% від загального обсягу експорту (послуги повітряного, залізничного транспорту, комп'ютерні, інформаційні, професійні та консалтингові послуги), Німеччину – 5,0% (послуги для переробки товарів із метою реалізації за кордоном, повітряного транспорту, комп'ютерні послуги, автомобільного транспорту), Польщу – 2,8% (послуги для переробки товарів із метою реалізації за кордоном, автомобільного, повітряного, морського, залізничного транспорту) та Кіпр – 2,6% (послуги залізничного транспорту, комп'ютерні, послуги, пов'язані з торгівлею, та посередницькі послуги, інші допоміжні та додаткові транспортні послуги, професійні та консалтингові). Серед інших країн значна частка українського експорту послуг припадає на Російську Федерацію – 31,9% (послуги трубопровідного, залізничного транспорту, телекомунікаційні, наукові та технічні, інші допоміжні та додаткові транспортні послуги), США – 7,9% (комп'ютерні послуги, повітряного транспорту, інформаційні послуги, професійні та консалтингові послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю), Швейцарію – 7,1% (послуги для переробки товарів із метою реалізації за кордоном, комп'ютерні послуги, морського транспорту, інші допоміжні та додаткові транспортні послуги) та Об'єднані Арабські Емірати – 2,1% (послуги залізничного, повітряного, морського транспорту).

Зовнішня торгівля відіграє важливу роль в економіці України. Тенденцією протягом 2012–2016 рр. було скорочення виручки від експорту товарів з одночасним скороченням експорту агропромислової продукції. Незважаючи на загальний негативний тренд, у 2017 р. спостерігалось зростання експорту, у тому числі на сільськогосподарську продукцію. За 2017 р. загальний експорт продукції становив 43,3 млрд дол. США, що на 19% більше, ніж у 2016 р. Станом на першу половину 2018 р. загальний експорт продукції з України становив 23,3 млрд дол. США,

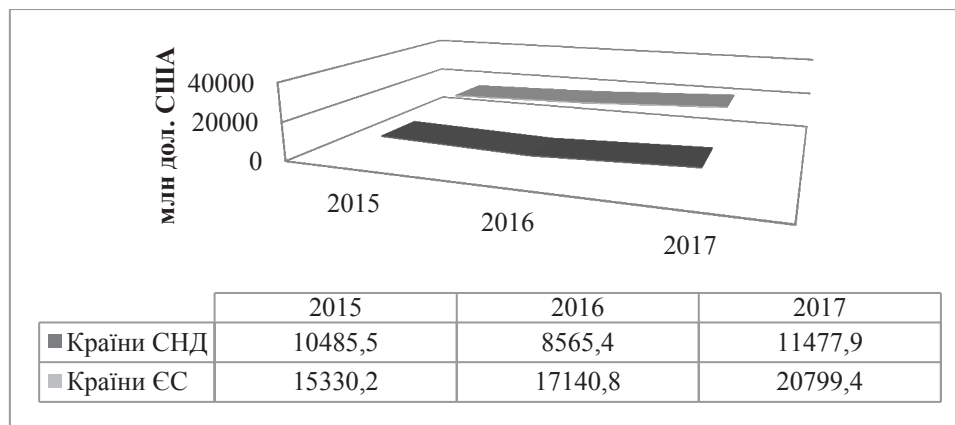

Рис. 4. Динаміка імпорту товарів із країн СНД та ЄС

Джерело: розраховано автором на основі [15–17]

що на 3% менше порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Динаміка агропродовольчого експорту демонструвала аналогічний тренд, як і решта експортних товарів, проте темп скорочення агропродовольчого експорту були меншими, ніж загального, і, незважаючи на спад після кризових 2012–2013 рр., зростання поставок спостерігалось вже в 2016 р. Історично рекордний обсяг агропродовольчого експорту спостерігався в 2012 р. – 17,9 млрд дол. США. Рекордного показника майже вдалося досягнути в 2017 р.: експорт становив 17,8 млрд дол. США (рис. 5).

За останні п'ять років частка продукції АПК у структурі експортної виручки України зростає з 27% у 2013 р. до 41% у 2017 р. За результатами першої половини 2018 р. частка агропродовольчої продукції становила 36,5%. Проте варто зазначити, що основу аграрного експорту все ще становить експорт сировини, а саме продукція рослинного походження: пшениця, кукурудза, ячмінь та соєві боби. Частка цієї продукції у структурі становить порядку 55%.

За результатами 2018 р. зовнішньоторговельний обіг товарами АПК між Україною та країнами ЄС збільшився на 11,4% порівняно з 2017 р. та сягнув понад \$9 млрд, з яких \$6,3 млрд припадає на український аграрний експорт. Український експорт продукції АПК до країн ЄС продовжує демонструвати щорічне зростання: у 2016 р. він був трохи більше ніж \$4 млрд, у 2017 р. – \$5,8 млрд, а за результатами 2018 р. він перевищує \$6,3 млрд. Така динаміка чітко демонструє успішність Угоди про ЗВТ між Україною та ЄС у сфері АПК. Це дає підстави говорити про те, що українські виробники є конкурентоспроможними на ринках європейських країн і можуть успішно експортувати свою продукцію відповідно до найвищих стандартів безпечності та якості.

Першу позицію в аграрному експорті займає соняшникова олія, обсяг її реалізації

за січень-червень 2018 р. становив 2,2 млрд дол. США. Україна вже декілька років поспіль є світовим лідером із виробництва й експорту соняшникової олії. Решту ключових позицій займають зернові культури (кукурудза, пшениця, ячмінь), а також олійні (соєві боби) і продукти переробки олійних (макуха соняшникова). Ці продукти становлять 82% усього експорту агропродовольчих продуктів з України.

Основним ринком збуту української сільськогосподарської продукції залишається ринок Азії, котрий дещо зменшив частку в структурі українського експорту із 48% у 2016 р. до 45% у 2017 р. Основними країнами-партнерами з Азії в 2017 р. виступали Індія, Туреччина і Китай. На другому місці – країни ЄС із часткою 32%, де головними партнерами є Нідерланди, Іспанія та Італія. Трійку лідерів замикають країни Африки – 14%. Основними партнерами з Африки є Єгипет, Туніс і Марокко.

Імпорт після кризових 2012–2013 рр. також демонстрував спад. Проте починаючи з 2016 р. спостерігається нарощення імпорту продукції, як усієї продукції, так і агропродовольчої. У 2017 р. імпорт продукції АПК зріс на 10,5% порівняно з 2016 р. і досяг 4,3 млрд дол. США. За перші шість місяців 2018 р. загальний імпорт становив 25,7 млрд дол. США, що на 4% менше порівняно з аналогічним періодом минулого року. Імпорт агропродовольчої продукції за цей період зріс на 20% і становив 2,4 млрд дол. США (рис. 6). Серед аграрного імпорту України першу позицію займає насіння соняшнику, за січень-червень 2018 р. обсяг закупівель становив 213,3 млн дол. США. На другому місці знаходиться риба морожена (159,9 млн дол. США), а на третьому – кукурудза (108,6 млн дол. США). Замикає Топ-10 продуктів аграрного імпорту олія пальмова: обсяг імпорту за першу половину 2018 р. становив 75,4 млн дол. США. Частка топ-10 продуктів агропродовольчого імпорту України становить 47%.

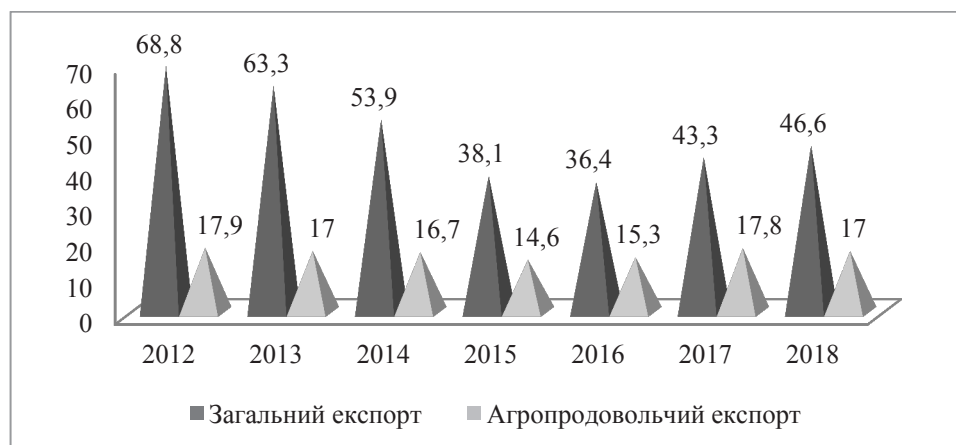

Рис. 5. Загальний та агропродовольчий експорт з України за 2012–2018 рр., млрд дол. США

Джерело: розраховано автором на основі [12–18]

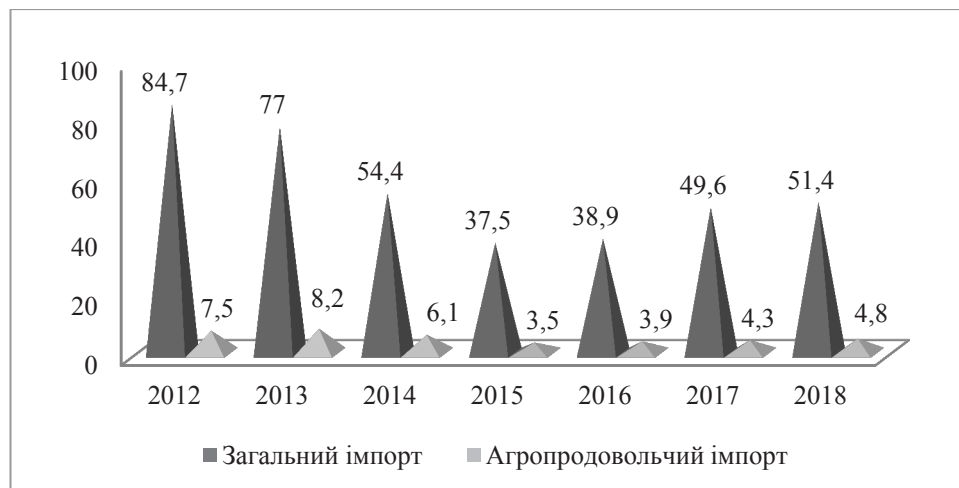

Рис. 6. Загальний та агропродовольчий імпорт в Україну за 2012–2018 рр. млрд дол. США

Джерело: розраховано автором на основі [12–18]

Серед аграрного імпорту України першу позицію займає насіння соняшника: за січень-червень 2018 р. обсяг закупівель становив 213,3 млн дол. США. На другому місці знаходиться риба морожена (159,9 млн дол. США), а на третьому – кукурудза (108,6 млн дол. США). Замикає Топ-10 продуктів аграрного імпорту олія пальмова: обсяг імпорту за першу половину 2018 р. становив 75,4 млн дол. США. Частка Топ-10 продуктів агропродовольчого імпорту України становить 47%. Останніми роками Україна нарощує імпорт із Польщі, яка займає першу сходинку у структурі агропродовольчого імпорту України. За першу половину 2018 р. імпорт із зазначеної країни становив 214,1 млн дол. США. На другій позиції знаходиться Німеччина – 208,9 млн дол. США, а третє місце займає Туреччина – 194 млн дол. США. Сумарно Топ-10 країн-постачальниць агропродовольчої продукції в Україну займають 54% всього агропродовольчого імпорту України.

Проаналізуємо продукцію сільського господарства (табл. 1). Продукція господарств усіх категорій із 2010 р. збільшується з кожним роком, переломними стали 2015 та 2017 рр. У 2017 році порівняно з 2016 р. зменшилася на 5 483,5 млн грн, а порівняно з 2018 р. збільшилася на 19 413,9 млн грн. У загальній частці продукції сільського господарства збільшується продукція рослинництва.

Продукція сільського господарства збільшується, продукція рослинництва коливними темпами змінює свою частку продукції, продукція тваринництва за останні три роки збільшується. Продукція сільського господарства населення збільшується поступово, продукція рослинництва збільшується, продукція тваринництва в 2018 р. порівняно з 2017 р. зменшилася на 703,4 млн грн. Індекси сільськогосподарської продукції по регіонах (у % до відповідного періоду попереднього року) представлено на рис. 7.

Аналізуючи індекс сільськогосподарської продукції по регіонах, бачимо, що на першому місці в 2018 р. Черкаська область (23) порівняно з минулими роками, на другому місці – Полтавська (16) із невеликим розривом у 0,9%, на третьому – Київська область (10).

На четвертому місці Чернігівська область (25), на п'ятому – Житомирська область (6), сьому позицію розділяють між собою Сумська (18) та Кіровоградська (11) області, на восьмому місці Вінницька область (2), на дев'ятому – Хмельницька область (22), десяте місце розділили дві області – Рівненська (17) та Миколаївська (14), одинадцяте місце розділили між собою три області: Чернівецька (24), Львівська (13), Луганська (12), дванадцяте місце розділили між собою чотири області з мінімальною різницею між собою: Закарпатська (7), Харківська (20), Тернопільська (19), Волинська (3), тринадцяте місце розділили між собою три області: Дніпропетровська (4), Івано-Франківська (9), Одеська (15), чотирнадцяте – Херсонська область (21), п'ятнадцяте місце займає Донецька область (5) і шістнадцяте – Запорізька область (8).

Проведемо дослідження бізнес-індексу українського агросектору – індикатору, що відображає суб'єктивні оцінки поточної ситуації в агросекторі виробниками, а також їх очікування щодо умов ведення бізнесу на наступний рік (рис. 8).

Дослідження вказує, зокрема, на подальше поліпшення рівня забезпеченості технікою та обладнанням (38,8 пункти). Також позитивно оцінюються перспективи щодо збільшення розміру підприємств (25,1 пункти). Найбільше погіршилася оцінка рівня прибутку: з 38,5 у лютому 2018 р. до поточних 19,4 пункти, зокрема через зростання собівартості та недостатню державну підтримку (-36,5 та -27,8 пункти відповідно). Варто відзначити значне поліпшення оцінок політичних та економічних рамок умов.

Таблиця 1

Продукція сільського господарства, млн грн*

Роки	Господарства усіх категорій			У тому числі					
	продукція сільського господарства	з неї		продукція сільського господарства	з неї		продукція сільського господарства	з неї	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва		продукція рослинництва	продукція тваринництва		продукція рослинництва	продукція тваринництва
2010	187526,1	120591,4	66934,7	90792,0	64860,6	25931,4	96734,1	55730,8	41003,3
2011	225381,8	157561,9	67819,9	117110,9	89572,9	27538,0	108270,9	67989,0	40281,9
2012	216589,8	145843,6	70746,2	110071,7	80462,6	29609,1	106518,1	65381,0	41137,1
2013	246109,4	172131,2	73978,2	133683,1	101297,0	32386,1	112426,3	70834,2	41592,1
2014	251427,2	177707,9	73719,3	139058,4	105529,5	33528,9	112368,8	72178,4	40190,4
2015	239467,3	168439,0	71028,3	131918,6	99584,7	32333,9	107548,7	68854,3	38694,4
2016	254640,5	185052,1	69588,4	145119,0	113392,6	31726,4	109521,5	71659,5	37862,0
2017	249157,0	179474,6	69682,4	140535,2	108601,1	31934,1	108621,8	70873,5	37748,3
2018	268570,9	198685,0	69885,9	157561,1	124720,1	32841,0	111009,8	73964,9	37044,9

*Тут і далі дані за 2010–2018 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також за 2014–2018 рр. без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено на основі [10–18]

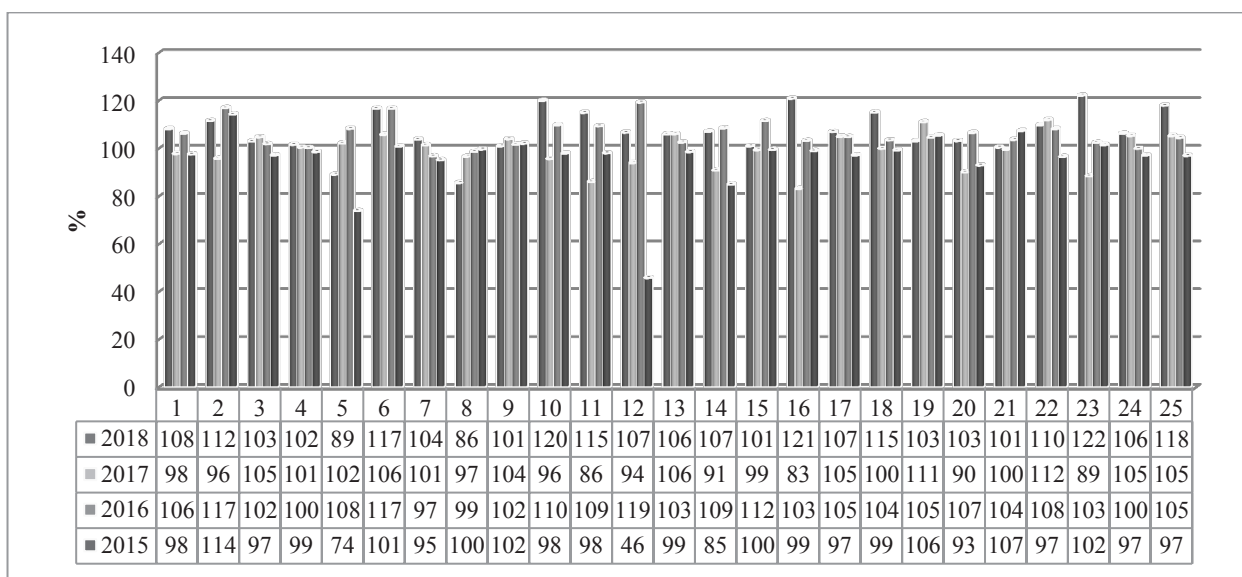

Рис. 7. Індекси сільськогосподарської продукції по регіонах

Джерело: розраховано автором на основі [15–18]

Регіональні відмінності між оцінками бізнес-індексу українського агросектору залишаються досить незначними. У південних і північно-східних регіонах України оцінки є дуже позитивними: 46,9 і 42,9 пункти відповідно. Найнижчу оцінку бізнес-індексу дали виробники із західних регіонів – на рівні 33,1 пункти.

Ураховуючи масштаби виробництва, як і очікувалося, представники холдингових структур оцінили бізнес-індекс найвище – на рівні 55,1 пункти. Крім того, його дуже позитивно оцінили виробники із земельним банком більше 5 тис. га – на рівні 50,2 пункти. Цікавим є факт постійного та стрімкого зростання оцінки бізнес-клімату протягом останнього року виробниками із земель-

ним банком менше ніж 5 тис. га – з 1,7 до поточних 48,5 пункти. Оцінка бізнес-індексу особистими селянськими господарствами (з 24,4 пунктами) знову стала найнижчою. Аграрний бізнес-клімат поліпшився, головним чином, завдяки оцінці поточної економічної ситуації в країні.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, аграрна індустрія зазнає значних інноваційних змін. Вона є й залишиться актуальним та пріоритетним видом діяльності в Україні. Проаналізовані показники стану сільського господарства свідчать, що ця галузь на відміну від промисловості має позитивну динаміку розвитку. Особливістю сучасного аграрного виробництва

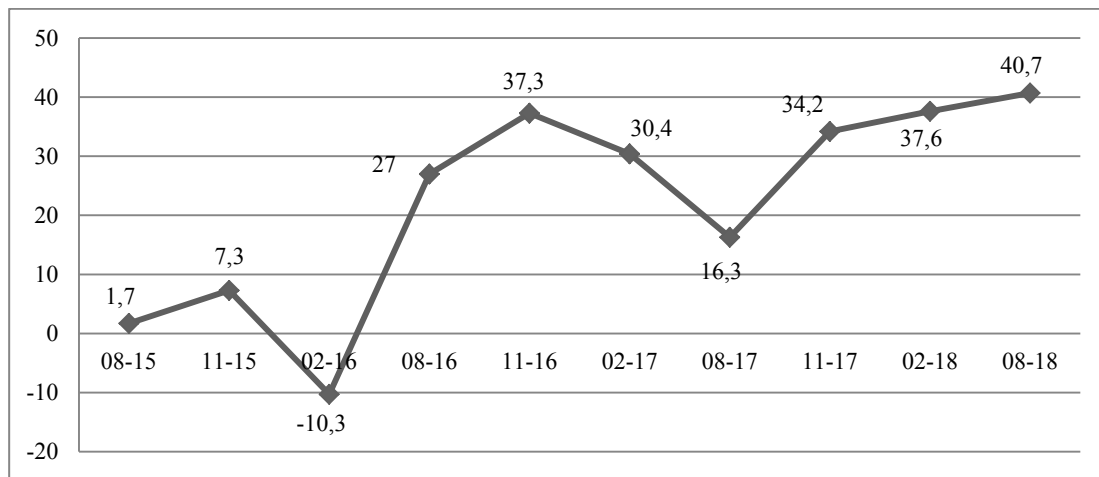

Рис. 8. Аграрний бізнес-клімат в Україні

Джерело: складено автором на основі [19]

Україні є переважання галузі рослинництва в сільськогосподарських підприємствах, а галузі тваринництва – у господарствах населення. Проведене дослідження дало змогу проаналізувати сучасний стан аграрного сектору через порівняння показників агропродовольчого експорту та імпорту, динаміку імпорту та експорту з (в) країн СНД та ЄС, оцінено індекс сільськогосподарської продукції по регіонах, а також дослідити галузеву структуру аграрного сектору України.

Можна стверджувати, що основним пріоритетним напрямом розвитку аграрного сектору є діджиталізація структурних підрозділів аграрного підприємства та аграрного комплексу у цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В.Г. Надконцентрація агропромислового виробництва і земельних ресурсів та її наслідки. *Економіка АПК*. 2009. № 2. С. 3–9.
2. Болдирєва Л.М. Економічний розвиток агропродовольчого сектору України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03; Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». Київ, 2018. 36 с.
3. Важинський Ф.А. Європейський досвід реформування аграрного сектору економіки: можливості для України : аналітична записка. Львів : Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього, 2016. 11 с.
4. Моделювання стану і перспектив розвитку сільських територій в умовах трансформації суспільних відносин в Україні : монографія / за ред. І.П. Ковальчук. Київ : Національний університет біоресурсів і природокористування України ; Медінформ, 2015. 194 с.
5. Козловський С.В. Забезпечення стійкого економічного розвитку агропромислового комплексу регіону : монографія ; за ред. С.В. Козловського та ін. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2016. 257 с.
6. Маркіна І.А., Адедеджі О.О. Управління стійким розвитком підприємств агропродовольчої сфери (на матеріалах України та Нігерії) : монографія ; за ред. І.А. Маркіної. Полтава : Астроя, 2018. 248 с.
7. Маханьова Ю.М. Розвиток зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу України в умовах сучасних інтеграційних процесів : автореф. дис. ... канд. екон. наук :

08.00.02 ; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2015. 22 с.

8. Попрозман Н.В. Формування стратегії економічного розвитку агропромислового виробництва : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2015. 298 с.
9. Самофатова В.А. Методологія управління сталим розвитком агропродовольчої сфери регіону : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05 ; Одес. нац. акад. харч. технологій. Одеса, 2018. 39 с.
10. Державна служба статистики України. Київ, 2010. URL : www.ukrstat.gov.ua
11. Державна служба статистики України. Київ, 2011. URL : www.ukrstat.gov.ua
12. Державна служба статистики України. Київ, 2012. URL : www.ukrstat.gov.ua
13. Державна служба статистики України. Київ, 2013. URL : www.ukrstat.gov.ua
14. Державна служба статистики України. Київ, 2014. URL : www.ukrstat.gov.ua
15. Державна служба статистики України. Київ, 2015. URL : www.ukrstat.gov.ua
16. Державна служба статистики України. Київ, 2016. URL : www.ukrstat.gov.ua
17. Державна служба статистики України. Київ, 2017. URL : www.ukrstat.gov.ua
18. Державна служба статистики України. Київ, 2018. URL : www.ukrstat.gov.ua
19. Український клуб аграрного бізнесу. URL : http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoj_torgivli_ukraini

REFERENCES:

1. Andrijchuk V.Gh. (2009) Nadkoncentracija aghropromyslovogho vyrobnyctva i zemeljnykh resursiv ta jiji naslidky [Over-concentration of agricultural production and land resources and its consequences]. *Economy of agroindustrial complex*. No 2. Pp. 3–9.
2. Boldyrjeva L.M. (2018) Ekonomichnyj rozvytok aghroprodovoljchogho sektoru Ukrajinj [Economic development of the agro-food sector of Ukraine]; author's abstract dis ... Dr. Econ. Sciences: 08.00.03; National acad. agrar Sciences of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. sciences Center "Institute of agrarian economics". Kiev, pp. 36.

3. Vazhyns'kyj F.A. (2016) Jevropejs'kyj dosvid reformuvannja aghrarnogho sektoru ekonomiky: mozhlyvosti dlja Ukrajinu: analitychna zapyska [European experience of reforming the agrarian sector of the economy: opportunities for Ukraine : analytical note]. Lviv : Institute for Regional Studies M.I. Dolyshne Pp.11.
4. Kovaljchuk I.P., Martyn A.Gh., Jevsjukov T.O., Tykhenko R.V., Dem'jančuk I.P., Zhuk O.P., Boghdanecj V.A., Openjko I.A. (2015) Modeljuvannja stanu i perspektyv rozvytku sil's'kykh terytorij v umovakh transformaciji suspiljnykh vidnosyn v Ukrajinu [Modeling the state and prospects of rural areas development in the conditions of transformation of social relations in Ukraine] monograph. Kyiv: National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine, Medinform, . pp.194.
5. Kozlovskij S.V. (2016) Zabezpečennja stijkogho ekonomichnogho rozvytku aghropromyslovogho kompleksu rehionu [Ensuring sustainable economic development of the agro-industrial complex of the region]: monograph. Vinnitsa: Vinnitsa nats tech un Mercury-Podillia, pp. 257.
6. Markina I.A., Oke Opeoluva Adededzhi. (2018) Upravlinnja stijkym rozvytkom pidprijemstv aghroprodovoljchoji sfery (na materialakh Ukrajinu ta Nigheriji) [Managing steady development of agro-food enterprises (on materials of Ukraine and Nigeria)]: monograph. Poltava : Poltava. state agrar acad., kaf. management. Astraya, pp. 248.
7. Makhanjova Ju.M. (2015) Rozvytok zovnishnjoji torghivli produkcijeju aghropromyslovogho kompleksu Ukrajinu v umovakh suchasnykh integracijnykh procesiv [Development of foreign trade in agricultural products of Ukraine in the conditions of modern integration processes]: author's abstract dis ... PhD in Economics: special 08.00.02; Kharkiv National University named after. V.N. Karazin. Kharkiv, pp. 22.
8. Poprozman N.V. (2015) Formuvannja strateghiji ekonomichnogho rozvytku aghropromyslovogho vyrobnyctva [Formation of the strategy of economic development of agro-industrial production]: monograph. Kiev: NNC "IAE", pp. 298.
9. Samofatova V.A. (2018) Metodologhija upravlinnja stalym rozvytkom aghroprodovoljchoji sfery rehionu [Methodology of management of sustainable development of the agro-food sector of the region]: author's abstract dis ... Dr. Econ. Sciences: 08.00.05; Odessa nats acad. food. technologies. Odessa, pp. 39.
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinu (2010) [State Statistics Service of Ukraine], Kyiv. Available at : www.ukrstat.gov.ua
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinu (2011) [State Statistics Service of Ukraine], Kiev. Available at : www.ukrstat.gov.ua
12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinu (2012) [State Statistics Service of Ukraine], Kiev. Available at : www.ukrstat.gov.ua
13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinu (2013) [State Statistics Service of Ukraine], Kiev. Available at : www.ukrstat.gov.ua
14. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinu (2014) [State Statistics Service of Ukraine], Kiev. Available at : www.ukrstat.gov.ua
15. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinu (2015) [State Statistics Service of Ukraine], Kiev. Available at : www.ukrstat.gov.ua
16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinu (2016) [State Statistics Service of Ukraine], Kiev. Available at : www.ukrstat.gov.ua
17. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinu (2017) [State Statistics Service of Ukraine], Kiev. Available at : www.ukrstat.gov.ua
18. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinu (2018) [State Statistics Service of Ukraine], Kiev. Available at : www.ukrstat.gov.ua
19. Ukrajin's'kyj klub aghrarnogho biznesu [Ukrainian Agribusiness Club], Kiev. Available at: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torghivli_ukraini